زلــــزلــــه

ولــې کیږي؟

او څنــګه یې له زیان ځــان وژغــورو؟

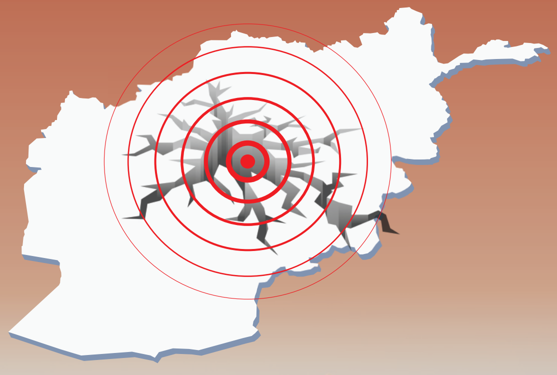

له زلـزلې وروستـه باید څه وکـړو؟:

- لومړی باید خپل ځان وګورو، چې زلزلې خو مونږ ته کوم جسمي زیان ندی رسولی؛ که مونږ روغ یو او یا سرسري ټپ ولرو، نو باید د کورنۍ د غړو او یا نورو ټپي شویو وګړو لاسنیوی وکړو او په بیړه یې د درملنې مرکز ته ورسوو.
- ټپي په کمپله یا بل ګرم شي کې پټ کړو او ګرم یې وساتو.
- له نړېدلو او نیمه نړېدلو ودانیو باید لرې شـو، ځکه کېدای شـــي د زلزلې بله جټکه رامنځ ته شي او نیمه نړیدلې ودانۍ به مونږ ته زیان واړوي.
- د بیا زلزلې د احتمال لپاره باید لازم چمتووالی ونیسـو، ځکه ډېری وخت په زلزله پســې څو ساعته وروسته د بلې زلزلې امکان وي.
- ودانۍ ته له ننوتلو وړاندې باید د ودانۍ ارزونه وکړو؛ ترڅو ډاډه شـو چې ودانۍ ته په ورننوتو کومه داسې نړېدلې برخه خو به شتون نه لري، چې زمونږ د ورننوتلو له حرکاتو ونړېږي او مونږ ته زیان واړوي. که چېرې داسې کوم څه ووینو، نو باید ودانۍ ته ورننېږدې نشو.
- کومو رسنیو ته مو چې لاســرســی شــونی وي؛ باید زر تر زره یې وڅارو او د شــوې زلزلې له اړولي زیان او د زیانمنو د لاسنیوي له مرستې خبر شو.
- کله چې زلزله د باران پر مهال وشي، نو باید له زلزلې وروسته له ودانیو ووځو او له ودانیو لرې ځای ته ځانونه ورسوو، ځکه شونې ده له زلزلې وروسته د زلزلې له امله نړیدو ته نېږدې شـوې ودانۍ باران ونړوي.
- که مو کور یا د ګاونډي کور اور اخیســـتی وي، نو سملاسي یې د مړ کولو هڅه وکړو، ځکه ممکن اور پراخ شي او د ژغورنې هڅې له ستونزو سره مخ کړي.
- که د ګاز بوی مو تر سپږمو شي، نو باید د اورلګیت یا نورو اور اچوونکو وسیلو له روښانولو ډډه وکړو.

مصنــوعي زلـزله :

مصنــوعي زلزله یا هارپ د راډیویي څپو پر مټ د ایونوسفیر او ځمکې لاندې کانونو د مطالعې لپاره تاسـیس شـوې، خو د جګړې ماهرین یې د جګړې د یوې نوې او پرمختللې وسـیلې په توګه هم کاروي. د مصـنوعي زلزلې طرحه له داسې یوې خیالي جګړې اخیسـتل شوې، چې یو لوری له لیزر، راډیویي وړانګو او مقناطیســي قـــوې څخه په ګټه اخېســـتو له مقابل لوري سره جګړه کوي. د هارپ په توسط قوي زلزلې رامنځ ته کول شوني دي. د هارپ په توســط د تولید شوې زلزلې په نښــــو کې دي، چې غرنۍ مېوه په بې‌ساري ډول کمېږي، حیوانات بې موجبه مړه کېږي، له زلزلې وړاندې ســـرې وربڅې لیدل کېږي او د چاودنې دوپ غږ اوربدل کېږي.دا غیر طبیعي زلـزله د ټیکنالوژۍ جګـړه ده، چـې د هېوادونو د چاپېـریال، اوبو، هوا او طبیعت د بدلون او تخریب سبب ګرځي. اړینه ده د نړیوالو بـــــشـــري پروتوکولونو له لارې یې په مشــــترک ډول مخه ونیول شي او استفادې ته یې یو اخلاقي او انســـاني چوکاټ جوړ شي؛ ترڅو نړۍ ته له ګټې پرته بل څه ورنکړي.

سـره میاشت
په هر ځای کې د هر چا لپاره

د اړیکې شمېره: ۰۷۰۶۷۵۰۱۹۹

پست بکس: ۰۰۷-۳۸-۱۰۰۲۰۸

پته: افغانستان، کابل، پېنځمه ناحیه، سیلو افشار،

د افغاني سرې میاشتې مرکزي دفتر

www.arcs.af ir@arcs.af

@arcsafghanistan

زلزله ولې کېږي او څنګه يې له زيان ځان وژغورو؟

ډېر کله کړاوونه او پېښې الهي عذاب نه بلکې ازمېښت وي. الله سبحانه وتعالی وايي: "زه تاسې خامخا په يو څه وېره، لوږه او د مالونو، نفسونو او مېوو په کمښت ازمويم " (۵۵) البقره. الله سبحانه وتعالی انسانان د ايمان له درجې سره سم ازمويي. رسول الله صلی الله عليه وسلم وايي "په خلکو کې د سخت ازمېښت والا رسولان دي او بيا ورپسې هغه خلک دي، چې رسولانو ته په کړو وړو کې نېږدې وي...". پر همدې بنسټ زلزله هم کله د الله سبحانه وتعالی ازمېښت وي او کله عذاب، خو د کړاوونو پر مهال د شريعت حکم دی، چې بايد زغم وشي. زلزله د ځمکې د لړزې يو داسې الهي افت دی، چې په څو ثانيو کې د مرګ ژوبلې ترڅنګ کورونه او ودانۍ هم ړنګوي. کله چې د زلزلې له امله په يوه ټولنه کې مرګ ژوبله او مالي زيان رامنځ ته شي، نو د خيرپالو بنسټونو او وګړو وجيبه شي، چې د زيانمنو وګړو لاسنيوی وکړي او د زلزلې له کړاوونو يې وژغوري.

د زلزلې څرنګوالی:

هغه وګړي چې د زلزلې ترخه تجربه لري؛ وايي له زلزلې وړاندې يې عجيب غږونه اوريدلي، چې تر ډېره په سپکو لړزو يا ټکانونو بدلېږي. د څېړنو له مخې له لومړنيو سپکو ټکانونو وروسته د زلزلې اصلي څپه وي، چې له څو ثانيو ترڅو دقيقو اوږدېږي او په پای کې له لومړنيو څپو لږ سپک ټکانونه وي. ډېر کله له لومړۍ زلزلې وروسته بيا بيا د زلزلو شديد ټکانونه رامنځ ته کېږي، چې څرګنده بېلګه يې زموږ په هېواد کې د ۱۴۴۵ سپوږميز کال د ربيع الاول پر ۲۲مه په هرات ولايت کې زلزله وه، چې له لومړۍ زلزلې وروسته په نورو ورځو کې بيا بيا ټکانونو هم پراخ زيانونه واړول.

د زلزلې د رامنځ ته کيدو لاملونه:

هر کال په نړۍ کې سلګونه زلزلې پېښېږي، چې په منځنۍ توګه په هره دقيقه کې يوه يا دوه زلزلې د ځمکې خاورينه کُره لړزوي. زلزلې يوازې په وچه کې نه، بلکې په سمندرونو کې هم رامنځ ته کېږي. پوهانو په وروستيو ۲ پېړيو کې د زلزلې د رامنځ ته کېدو په اړه ډېر معلومات ترلاسه کړي، خو تر اوسه واحدې نظريې ته ندي رسيدلي. ددې نظريو په رڼا کې ويلی شو، چې زلزلې په ځمکه کې د داخلي محرکه قواو په شتون کې د لويو چاودنو له امله رامنځ ته کېږي، خو د رامنځ ته کيدو سبب يې د الله سبحانه وتعالی له لوري د انسانانو وېرول دي؛ ترڅو د شريعت پر سمه لاره روان واوسي او له نواهيو ځانونه وساتي.

د زلزلې مرکز او څپې:

هره زلزله يو مرکز لري، چې له دې مرکزه د زلزلې څپې او موجونه هر لوري ته خپرېږي. لکه څنګه چې موږ د اوبو ډنډ ته يوه تيږه وغورځوو، نو څومره چې څپې د تيږې له ځايه لرې کېږي په همغه کچه يې شدت او سرعت کمېږي. د زلزلې څپې او موجونه همدا ډول دي؛ څومره چې د زلزلې څپه له مرکزه لرې کېږي په همغه کچه يې شدت او زيانونه کمېږي. د زلزلې مرکز د ځمکې په ژوروالي کې له ۱ څخه تر ۸۰۰ کيلو مترو پورې وي. که چېرې د زلزلې مرکز له خلکو

د ډکې سيمې لاندې وي، نو پراخ ځاني او مالي زيانونه به رامنځ ته کړي. دغه ډول زلزلو د هېواد په بدخشان، تخار، هرات، کابل، ننګرهار او غزني ولايتونو کې په تېر کې زيات زيانونه اړولي. د زلزلې د څپو چټکتيا په ځمکه کې په ميده خاوره کې ۲.۵ کېلو متره او په شګو او جغل کې په يوه ثانيه کې ۱.۵ کېلو مترو ته رسېږي.

د زلزلې وړاندوينه:

که څه هم تراوسه څېړنو نده جوته کړې، چې له زلزلې وړاندې په يقيني توګه کوم څه پېښېږي، چې موږ يې د زلزلې د راتګ وړاندوينه وبولو؛ خو ځينو تجربو ښودلې، چې له زلزلې وړاندې ځاروي، خزنده او مرغان ځانګړي غبرګونونه ښيي، نارامه حرکتونه ترسره کوي او د تېښتې هڅه کوي. خو تراوسه انسان په دې نه دی توانېدلی، چې وپوهېږي د کومې وړاندوينې پر مټ کله او چېرته زلزله رامنځ ته کېږي.

په افغانستان کې زلزلې:

افغانستان د ځمکې د کُرې له هغو زلزله لرونکو سيمو دی، چې د مدېترانې په کمربند کې پروت دی. دا کمربند له پرتګاله پيل کېږي؛ د مدېترانې له حوزې، تورې بحيرې، منځنۍ اسيا او هُماليا تېرېږي او تر اندونيزيا غځېدلی. د ځمکې په کُره کې له ټولو رامنځ ته کېدونکو زلزلو په ۱۰۰ کې ۱۷ يې په همدې کمربند پورې اړه لري. په افغانستان کې هم د نړۍ د نورو برخو په څېر له ډېر پخوا زلزلې منځ ته راغلې، خو لومړني مستند اسناد يې د بابر پاچا يادښتونه دي، چې په کې په ۱۵۰۵ زېږديز کال کې په کابل کې د يوې زلزلې له امله د ډېرو وګړو د مړينې او کورونو د ړنګېدو يادونه شوې. له هغې راپدېخوا په لسګونو لويې او کوچنۍ زلزلې رامنځ ته شوې، چې زرګونه وګړي يې شهيدان کړي او لسګونه زره کورونه يې نړولي. وروستۍ لويه زلزله په هرات ولايت کې د ۱۴۴۵ د ربيع الاول پر ۲۲مه وه، چې له ۱۰۰۰ پورته هېوادوال يې شهيدان او ټپيان کړل او له ۱۰۰۰۰څخه زيات کورونه يې ونړول.

له زلزلې وړاندې بايد څه وکړو؟:

- ددې لپاره چې د زلزلې پر مهال موږ ته ځاني او مالي زيان پېښ نشي، نو له هر څه لومړی لازمه ده هغه ودانۍ چې موږ په کې هستوګنه کوو د ودانيو د چارو له ټاکلو شرايطو سره برابره جوړه شي.
- د الماريو پر سر له ډېرو شيانو په ځانګړې توګه د ښيښه يي لوښو له کېښودلو بايد ډډه وشي.
- ماشومانو او تنکيو ځوانانو ته په کور او ښوونځيو کې له زلزلې د ځان ساتلو لارښوونې او تربيت ورکړل شي.

د زلزلې پر مهال بايد څه وکړو؟:

- کله چې زلزله شي، نو بايد خپل حواس او زغم له لاسه ورنکړو، د ارام اوسېدلو هڅه وکړو، د کور غړو ته ډاډ ورکړو او که د کورنۍ کوم غړي ته موستونزه رامنځ ته شي، نو په بيړه يې مرسته وکړو.
- بايد کوښښ وکړو له ودانۍ ځان او د کورنۍ غړي انګړ او يا کوڅې ته وباسو؛ ترڅو د ودانۍ د چت د نړېدو، د ديوالونو د راپرېوتو، د برېښنا د مزو د شارتۍ له زيان او له پاسه د توکو د رالوېدو له امله زيانمن نشو.
- د زلزلې پر وخت بايد د اور د لګولو هڅه ونکړو.
- د بدن د نورو غړو په پرتله بايد د سر ساتنې ته لومړيتوب ورکړو؛ کم تر کمه په بيړه پرې د خپلو لاسونو څنګلې پاس ونيسو.
- که چېرې د زلزلې پر مهال په موټر کې سفر کوو، نو بايد د زلزلې د جټکو تر پای ته رسيدو پورې موټر ودروو او که د کوم پُل لاندې واوسو، نو بايد په بيړه له پُل لرې شو.
- بايد د زلزلې پر مهال پر برېښنا له ګرځېدونکو (چلېدونکو) توکو ګټه وانخلو، ځکه شونې ده برېښنا پرې شي او موږ خوندي ځای ته د ځان له رسولو بې برخې شو.
- د زلزلې پر مهال د مېز لاندې پټ شو او که مېز په زلزله کې وخوځېد، نو پښې يې ټينګې ونيسو.
- که استوګنيزه مېنه کې يو؛ د زلزلې پر مهال دباندې يا لاندې په پوړيو کې منډه نه کړو، ځکه ممکن د لوېدو يا غورځېدلو پر مهال ټپي شو.
- پخلنځی د زلزلې پر مهال ډېر خطرناک ځای وي؛ بايد ترې لرې شو.
- د زلزلې پر وخت بايد برېښنا پرې کړو او د ګاز او اوبو نلونه بند کړو، ځکه د ګاز او برېښنا له امله د اور لګېدو وېره وي، چې د زياتو مالي او ځاني تلفاتو وېره هم ورسره مله وي.